

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

JAVDARZORDAGI XALOSKOR ROMANIDAGI HISSIY BAHOLOVCHI LEKSIKANI O'ZBEKCHAGA TARJIMA QILISHDA STILISTIK NEYTRALLASHUV

Matchanova Mohinur Otabek qizi

Ma'mun universiteti, o'qituvchi.

e-mail: nuribintuotabek@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6708-3758>

Annotatsiya.

Maqolada Selinjer romanining boshlanish qismidagi uchta hissiy-baholovchi birlik o'zbek tilidagi tahliliy tarjima variantlari bilan qiyoslanadi. Kontekstual va stilistik tahlil asosida bahoning umumlashishi, mensimaslik ohangining susayishi hamda kuchaytirgichning tushirib qoldirilishi kabi holatlar farqlanadi. Tadqiqot natijalari nashr etilgan tarjimaga baho berishga qaratilmagan; ular stilistik neytrallashuvni aniqlash mezonlarini taklif etadi.

Kalit so'zlar: badiiy tarjima, ekspressiv leksika, stilistik neytrallashuv, hissiy baho, nutq registri, kontekst, Selinjer.

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ НЕЙТРАЛИЗАЦИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНО ОЦЕНОЧНОЙ ЛЕКСИКИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ РОМАНА НАД ПРОПАСТЬЮ ВО РЖИ НА УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК

Матчанова Мохинур Отабек кизи

Университет Маъмуна, преподаватель.

Аннотация.

В статье сопоставляются три эмоционально-оценочные единицы из начальной части романа Сэлинджера с аналитическими вариантами их перевода на узбекский язык. На основе контекстуального и стилистического анализа разграничиваются такие явления, как обобщение оценочного значения, ослабление пренебрежительного оттенка и опущение усилителя. Результаты исследования не направлены на оценку опубликованного перевода; в статье предлагаются критерии выявления стилистической нейтрализации.

Ключевые слова: художественный перевод, экспрессивная лексика, стилистическая нейтрализация, эмоциональная оценка, речевой регистр, контекст, Сэлинджер.

STYLISTIC NEUTRALIZATION OF EMOTIONALLY EVALUATIVE VOCABULARY IN TRANSLATING THE CATCHER IN THE RYE INTO UZBEK

Matchanova Mohinur Otabek qizi

Mamun University, Lecturer.

Abstract.

The article compares three emotionally evaluative expressions from the opening of Salinger's novel with analytical translation variants in Uzbek. Contextual and stylistic analysis distinguishes such phenomena as the generalization of evaluative meaning, the weakening of a dismissive tone, and the omission of an intensifier. The findings do not aim to evaluate a published translation; instead, they propose criteria for identifying stylistic neutralization.

Keywords: literary translation, expressive vocabulary, stylistic neutralization, emotional evaluation, speech register, context, Salinger.

Kirish. Badiiy asarda qahramonning qanday gapirishi uning nima haqida gapirishi kabi ahamiyatga ega. Bir voqeani betaraf bayon qilish ham, unga achchiq munosabat bildirish ham mumkin. Tarjima voqeaga oid axborotni to'g'ri yetkazsa-da, gapiruvchining munosabatini susaytirishi ehtimoli mavjud. Shu sababli tarjimani baholashda so'zning lug'aviy muqobilini topish bilan cheklanish yetarli emas. Qaysi ifoda norasmiy eshinishi, qaysi birlik mensimaslik yoki norozilik bildirishi ham tekshirilishi kerak.

Selinjer romanining boshlanishi bunday tahlil uchun qulay material beradi. Hikoyachi o'z hayotini odatiy tarjimayi hol shaklida batafsil bayon qilishga rozi emasligini bildiradi. Uning bolaligi, oilasi va hikoya qilish tartibiga munosabati bir-biriga tutash gaplarda namoyon bo'ladi. Ushbu maqolada ana shu qisqa kontekstning leksik qatlamiga e'tibor qaratiladi. Qahramon xarakteri haqidagi talqinlar faqat tekshirilgan parcha doirasida beriladi [1; 1-bob, 1-2-xatboshilar].

Tadqiqotning maqsadi hissiy-baholovchi leksikani tarjima qilishda neytrallashuvni aniqlash mezonlarini ishlab chiqish va ularni uchta amaliy misolda ko'rsatishdir. Asosiy savol quyidagicha qo'yiladi: predmet mazmuni saqlangan holda qahramonning salbiy munosabati qaysi tarjima qarorlari tufayli zaiflashishi mumkin? Ishning amaliy ahamiyati taklif qilingan tekshiruv tartibini keyinchalik romanning aniq o'zbekcha nashriga tatbiq etish imkoniyati bilan belgilanadi. Bu yerda mavjud tarjimonning ishi baho berilmaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Nazariy tayanch sifatida Mona Bakerning predmetga oid ma'no bilan so'zlovchining hissiy munosabatini

bildiruvchi ma'no o'rtasidagi farqlanishidan foydalaniladi. Baker kamroq ekspressiv birlik bilan tarjima qilishni ham muqobillik muammolariga javob beruvchi strategiyalardan biri sifatida ko'rsatadi. Mazkur maqolada ushbu farqlanish o'zbekcha muqobillarni sinash uchun qo'llanadi; quyidagi amaliy xulosalar muallifning variantlar tahliliga tegishlidir [2; 11–13, 25–28-b.].

Leech va Short badiiy uslub tahlilida leksikaning rasmiy yoki so'zlashuvga xosligi, tavsiflovchi yoki baholovchi ekanini alohida tekshirishni taklif etadi. Ularning uslubiy kategoriyalar ro'yxati bu maqolada birlikni shunchaki "kuchli so'z" deb belgilashdan ko'ra, uning aniq belgisini ko'rsatishga yordam beradi. Masalan, bir muqobilda salbiy baho saqlansa ham, uning so'zlashuvga xosligi kamayishi mumkin. Demak, hissiy baho va registr tahlilda ikkita alohida mezon sifatida kuzatiladi [3; 61–64-b.].

Roman Jakobson til birliklari o'rtasidagi to'liq tenglik bilan xabarlar o'rtasidagi muqobillikni farqlaydi [4; 233-b.]. Ushbu fikr asosida alohida inglizcha so'zga doim bitta o'zbekcha so'z qidirish bilan cheklanmaslik mumkin. Maqoladagi amaliy qo'llanish shundan iboratki, muqobilning qiymati uning gapda bajargan vazifasi orqali tekshiriladi. Lug'aviy shaklning o'zgarishi o'z-o'zidan uslubiy yo'qotish belgisi deb olinmaydi.

Juliane House matn va kontekstning bog'liqligini hisobga oluvchi funksional-pragmatik qiyosni tavsiflaydi. Uning tahlilida registr tarkibidagi munosabatlar, hissiy tus hamda rasmiylik darajasi e'tiborga olinadi [5; 247–248-b.]. Bu maqolada ushbu yondashuvdan foydalanib, salbiy bahoni saqlash bilan so'zlashuv ohangini saqlash alohida kuzatiladi. House modelining barcha bosqichlari to'liq qo'llangan, degan da'vo ilgari surilmaydi; undan kontekstni tartibli tekshirish tamoyili olinadi.

Material romanning birinchi bobi boshlanishidan nashriyot tomonidan ochiq e'lon qilingan parchaga asoslanadi. Undan bolalikni salbiy baholash, an'anaviy biografik bayonni mensimaslik va tarjimayi holga doir keskin kuchaytirish vazifalarini bajaruvchi uchta leksik birlik maqsadli tanlandi. Tanlashning sababi bu birliklarning bitta yaqin kontekstda kelib, turli uslubiy muammolarni yuzaga chiqarishidir. Tanlanma tasodifiy yoki to'liq korpus hisoblanmaydi; birliklarning romandagi umumiy chastotasi o'lchanmadi [1; 1-bob, 1–2-xatboshilar].

Har bir birlik uchun A va B muqobillari tuzildi. A varianti mazmunni sodda va nisbatan betaraf yetkazish imkoniyatini, B varianti esa hissiy ohangni saqlash imkoniyatini tekshiradi. Bu belgilar sifat reytingi emas: ayrim vaziyatlarda sodda muqobil kontekst tufayli yetarli ta'sirga ega bo'lishi mumkin. Variantlar nashrdan ko'chirilmagan va professional tarjimon tomonidan qo'llangan yechim sifatida taqdim etilmaydi. Ularning vazifasi tarjima tanlovining ehtimoliy oqibatlarini ko'rsatishdir.

Tahlil to'rtta savol asosida olib borildi. Birinchisi: muqobil predmet yoki harakatni to'g'ri bildiradimi? Ikkinchisi: salbiy baho qanday kuch bilan eshitiladi? Uchinchisi: ifoda jonli so'zlashuvga mosmi yoki yozma-rasmiy tus olganmi? To'rtinchisi: asl birlikdagi ta'sir boshqa so'z, yuklama yoki gap qurilishi orqali qoplanganmi? Oxirgi savol kompensatsiyani, ya'ni bir joyda kamaygan ta'sirning shu kontekstning boshqa joyida tiklanishini tekshirish uchun zarur. Til belgilarini alohida kategoriyalar bo'yicha qayd etish uslubiy tekshiruv ro'yxatiga tayangan holda moslashtirildi [3; 61–64-b.].

Neytrallashuv uch xil tavsif bilan qayd etildi: bahoning umumlashishi, registrning rasmiylashishi va kuchaytiruvchi komponentning yo'qolishi. Bir misolda bir nechta belgi uchrashi mumkin. Baholash sifat tavsifiga asoslangan; ball, foiz yoki o'quvchilar reaksiyasiga oid raqamlar berilmadi. Muqobillarning ta'siri matniy talqin sifatida ifodalandi, real qabul qilinish natijasi sifatida emas. Tekshiruvni takrorlash uchun boshqa tadqiqotchi ayni manbadagi kontekstni ko'rib chiqib, taklif etilgan muqobillarni shu savollar asosida qayta baholashi mumkin.

Ishning chegarasi oldindan belgilandi: tarjimon niyati, tahririyat siyosati, senzura yoki vositachi tilning ta'siri haqida sababiy xulosa chiqarilmaydi. Bunday xulosalar uchun tarjima nashri va mustaqil hujjatlar kerak bo'ladi. Bu bosqichda kuzatilayotgan obyekt tarjima jarayonining tarixi emas, balki muayyan muqobil tanlanganda yuzaga keladigan uslubiy farqdir.

Tadqiqotda tahlil uchun tuzilgan muqobillar sinov materiali sifatida qaraladi. Shuning uchun natijalarni shakllantirishda "tarjimada shunday bo'lgan" degan umumiy gap o'rniga "A variantida shu belgi kamayadi" kabi tekshirilishi mumkin bo'lgan ifoda ishlatiladi. Asl parcha dalil manbasi, o'zbekcha variantlar esa solishtirish vositasidir. Bunday farqlash nashr etilgan tarjima haqida isbotsiz hukm chiqarmasdan, tarjima qarorlarining ehtimoliy oqibatlarini ko'rsatishga imkon beradi.

Sun'iy intellektdan foydalanish haqida izoh. Maqola matni, dastlabki tahliliy muqobillar va ularning izohlarini tayyorlash, matnni tahrirlash hamda hujjatni rasmiylashtirishda ChatGPT vositasidan foydalanildi. O'zbekcha variantlar chop etilgan tarjimadan olingan iqtiboslar emas. Sun'iy intellekt ko'magi manbaga murojaat qilish yoki dalilni tekshirishning o'rnini bosmaydi; matnning ilmiy haqqoniyligi yuzasidan yakuniy mas'uliyat muallif zimmasida qoladi.

MUHOKAMA

Natijalarning birinchi talqini shuki, ma'noning saqlanishini bitta mezon orqali o'lchash yetarli emas. Birinchi misolda ikkala muqobil ham salbiy bolalik haqidagi bahoni beradi. Ammo gapning og'zaki keskinligi ularning har birida turlicha. Shu sababli "mazmun to'g'ri" degan hukm bilan "qahramon ovozi saqlangan" degan hukm alohida dalillanishi kerak. Leksik neytrallashuvni tadqiq qilish shu ikki savolni bir-biridan ajratishdan boshlanadi.

House tarjimini lingvistik tavsiflash bilan unga umumiy ijtimoiy-baholovchi hukm berishni farqlash zarurligini ko'rsatadi [5; 255–257-b.]. Ushbu maqolada ham muayyan kuzatish butun tarjimaga berilgan yakuniy baho sifatida talqin qilinmaydi. Bir birlikning yumshashi aniqlansa, avvalo qaysi belgi kamaygani va buning yaqin kontekstdagi natijasi izohlanadi. Shundan keyingina takroriy holatlar asosida kengroq xulosa chiqarish masalasi qo'yilishi mumkin.

Ikkinchi talqin o'zbekcha ifodaning tabiiyligi bilan bog'liq. Asl birlikning hissiy kuchini saqlash uchun eng qo'pol so'zni tanlash shart emas. Ifodaning yosh, vaziyat va gap ohangiga mos kelishi muhim. Haddan tashqari kitobiy haqorat

qahramon nutqini sun'iy lashtirishi mumkin; zamonaviy mahalliy sleng esa uni boshqa davr va ijtimoiy muhitga ko'chirib qo'yishi ehtimoli bor. Bunday xavfni kamaytirish uchun keng tushuniladigan so'zlashuv birliklari hamda ixcham gap qurilishidan foydalanish mumkin.

Neytrallashuvni oddiy sinonimik almashtirishdan ajratish ham zarur. Ikki o'zbekcha so'z bir xil predmetga tegishli bo'lishi mumkin, ammo ularning baholash kuchi, qo'llanish muhiti va nutqdagi odatiyli mos kelmasligi mumkin. Shuning uchun farqni faqat "boshqa so'z ishlatilgan" deb qayd etish yetarli emas. Tahlilchi aynan qaysi komponent o'zgarganini ko'rsatishi lozim: salbiylik saqlanib, keskinlik kamayganmi yoki baholashning o'zi umumiy nomlash bilan almashtirilganmi?

Kompensatsiyani qayd etishda dalil chegarasi qat'iy bo'lishi kerak. Masalan, qo'pol aniqlovchi tushirib qoldirilganidan keyin o'zbekcha gapda keskin inkor paydo bo'lsa, inkorning asl matndagi norozilikni qoplash imkoniyati tekshiriladi. Biroq gapning shunchaki salbiy mazmunda ekanligi yetarli dalil emas: qaysi yuklama, so'z tartibi yoki sintaktik qisqalik ta'sirni yetkazayotgani ko'rsatiladi. Qoplovchi belgi topilmasa, kompensatsiya mavjudligi haqida xulosa chiqarilmaydi.

Uchinchi misol kompensatsiya imkoniyatini ochib beradi. O'zbekcha gapda qo'pol kuchaytirgich aynan saqlanmasa ham, keskin inkor, ta'kid yuklamasi yoki qisqa sintaktik qurilish norozilikni qisman yetkazishi mumkin. Biroq buning uchun muqobil butun gap tarkibida tekshirilishi lozim. Alohida so'zning yo'qligi neytrallashuv ehtimolini ko'rsatadi; uning o'zi umumiy ohangning yo'qolganini to'liq tasdiqlamaydi. Shuning uchun tahlilda yaqin kontekstni tekshirish zarur.

Amaliy tahrirda ikki o'qish bosqichini qo'llash mumkin. Avval tarjima asl matn bilan yonma-yon o'qilib, tushirib qoldirilgan yoki kuchaytirilgan baholar belgilanadi. Keyin o'zbekcha parcha mustaqil o'qilib, qahramon nutqining tabiiyligi baholanadi. Birinchi o'qish aslga sodiqlikni, ikkinchisi esa tarjima tilidagi ifodaning tabiiyligini tekshiradi. Bu tartib taklif etilayotgan ish usulidir; maqolada uning samarasi tajriba yordamida o'lchanmagan.

Tanlanmaning kichikligi tadqiqotning muhim cheklovidir. Uch birlik asosida butun roman uslubi yoki tarjima amaliyotidagi ustun tendensiya haqida xulosa chiqarib bo'lmaydi. Shuningdek, muqobillar bir tahlilchi tomonidan tuzilgan va talqin qilingan. Natijalarni kengaytirish uchun mustaqil baholovchilar fikri, boshqa kontekstlar va nashr etilgan tarjimadagi haqiqiy yechimlar kerak. O'quvchilarning hissiy javobi esa alohida qabul qilish tadqiqotini talab qiladi.

Keyingi tadqiqotda har bir inglizcha birlikning barcha uchrashuvlarini nashr bo'yicha qayd etish foydali bo'ladi. Ularning ayrimlari keskin baho, boshqalari esa odatiy nutqiy kuchaytirish vazifasida kelishi mumkin. Har bir uchrashuvni bir xil o'zbekcha so'z bilan baholash kontekst farqlarini yashiradi. Shu bois qayd varag'ida birlik, vaziyat, vazifa, haqiqiy tarjima, kompensatsiya va izoh uchun alohida maydonlar bo'lishi maqsadga muvofiq.

Tadqiqotda qo'llangan nazariy qarashlar turli savollarga javob beradi: ma'noning qaysi qatlami o'zgardi, qaysi til belgisi bu o'zgarishni ko'rsatadi va farq gap tarkibida qanday vazifa bajaradi? Shunga ko'ra, tahlil varag'iga "kamaygan belgi" hamda "uni qoplovchi vosita" maydonlarini kiritish taklif etiladi. Bu qayd shakli muallifning amaliy moslashtirishi bo'lib, tayyor standart shkala hisoblanmaydi.

Amaliy tavsiyalarni o'quvchilar reaksiyasining isboti sifatida ko'rmaslik kerak. "Keskinroq eshtiladi" kabi izohlar bu ishda matni talqinni bildiradi. Keyingi tekshiruvda muqobillarni inglizcha va o'zbekcha matn bilan ishlay oladigan mustaqil baholovchilarga ko'rsatish mumkin. Ulardan mazmun, tabiiylik va hissiy kuch haqida alohida izoh so'raladi. Baholar mos kelmagan holatlar yashirilmay, kontekst bilan birga muhokama qilinsa, hozirgi modelni aniqlashtirish uchun foydali material olinadi.

NATIJALAR

Birinchi misol — "lousy childhood" [1; 1-bob, 1-xatboshi]. Birikma hikoyachining o'z bolaligiga salbiy munosabatini bildiradi. A varianti sifatida "yomon bolaligim", B varianti sifatida esa "rasvo bolaligim" taklif qilindi. Birinchi muqobilda salbiy baho yo'qolmaydi: bolalik yaxshi kechmagani anglashiladi. Biroq baho umumiyroq tus oladi. Ikkinchi muqobilning keskinroq so'zlashuv ohangi hikoyachining noroziligini ravshanlashtiradi. Demak, A variantini mutlaqo hissiyotsiz deb atash noto'g'ri; bu yerda qisman neytrallashuv haqida gapirish aniqroq bo'ladi.

Birinchi misolda ekspressivlikni saqlashning ham chegarasi bor. Bolalikni "dahshatli fojialarga to'la" deb kengaytirib tarjima qilish asl matndagi qisqa bahoga nisbatan ko'proq axborot va kuchliroq talqin kiritgan bo'lardi. Parchaning o'zi bunday tafsilotni mazkur birikmada bermaydi. Shuning uchun uslubni tiklash matnda mavjud bo'lmagan voqealarni qo'shish orqali amalga oshirilmasligi kerak. B muqobilining afzalligi ham mutlaq emas: yakuniy tanlov keyingi gaplar va tarjimaning umumiy ohangi bilan tekshiriladi.

Birinchi juftlikni tahlil qilishda kontekstdagi baho bilan hayotiy fakt haqidagi hukm bir-biridan ajratiladi. Qahramonning keskin so'zi uning o'sha paytdagi bahosini yetkazadi; undan bolaligining barcha davrlari haqida obyektiv tavsif chiqarib bo'lmaydi. Shunday ekan, tarjimadagi kuchli sifat ham voqeani kengaytirish uchun emas, so'zlovchining munosabatini ifodalash uchun tanlanadi. Bu mezon ekspressivlikni saqlash bilan ortiqcha izoh qo'shish o'rtasidagi chegarani belgilaydi.

Ikkinchi misol — "kind of crap" [1; 1-bob, 1-xatboshi]. Ushbu birlik boshlanishdagi odatiy biografik tafsilotlarga mensimaslik bilan qarash kontekstida keladi. A muqobili "shunga o'xshash gaplar", B muqobili esa "shunaqa safsatalar" shaklida berildi. A variantida gaplarning turi ko'rsatiladi, ammo ularni rad etuvchi keskin baho ancha kamayadi. B varianti mazmunga qo'shimcha ravishda mensimaslikni ham yetkazadi. "Safsata" so'zi asl birlikning barcha qo'pollik xususiyatlarini bir xil darajada takrorlamaydi; shu sababli uni to'liq ekvivalent emas, balki vazifaviy yaqinlashuv sifatida ko'rish lozim.

Ikkinchi misol umumlashtirish orqali neytrallashuvni ko'rsatadi. Salbiy bo'yoqli birlikning o'rniga faqat umumiy nom qo'yilganda hikoyachi nimani nazarda tutgani tushunarli bo'lib qoladi, lekin uning o'sha narsaga munosabati zaiflashadi. Bunday o'zgarish syujetni tushunishga xalaqit bermasligi mumkin. Shunga qaramay, hikoyachi nutqidagi

keskin baholashni tahlil qilayotgan tadqiqot uchun bu farq muhim hisoblanadi.

Ikkinchi juftlikda referensial mazmun bilan baholash o'rtasidagi farq yaqqol ko'rinadi. Betaraf variant qaysi turdagi gaplar nazarda tutilayotganini bildiradi, ammo hikoyachining ularga munosabati shu so'zning o'zida ochilmaydi. Ekspressiv variantda esa baho bevosita nomlash tarkibiga kiradi. Shuning uchun bu holatni tahlil qilishda "umumiy ma'no saqlangan" va "mensimaslik saqlangan" degan natijalar bir-biridan alohida qayd etiladi.

Uchinchi misol — "goddam autobiography" [1; 1-bob, 2-xatboshi]. A varianti "butun tarjimai holim", B varianti esa "butun boshli la'nati tarjimai holim" tarzida taklif etildi. A muqobili gapning predmetini va qamrovini yetkazadi, lekin hissiy kuchaytirgichga alohida muqobil bermaydi. B varianti keskinlikni ochiq ifodalaydi, biroq "la'nati" ayrim o'zbekcha kontekstlarda asl birlikdan ham og'irroq eshitisli mumkin. Shuning uchun ikkinchi variantni avtomatik ravishda yaxshiroq deb belgilash mumkin emas.

Uchta misolning qiyosi shuni ko'rsatadiki, neytrallashuv bir xil darajada sodir bo'lmaydi. Birinchi A variantida salbiy baho saqlanib, uning kuchi pasayadi; ikkinchisida baholash umumiy mazmun bilan almashtiriladi; uchinchisida esa kuchaytiruvchi qatlam qisqaradi. Ushbu natijalar tayyorlangan muqobillarga tegishli. Ular mavjud o'zbekcha tarjimada aynan shunday o'zgarishlar bo'lganini isbotlamaydi.

Natijalarni tasniflash uchun ikki darajali tavsif qo'llash mumkin. Birinchi daraja o'zgarish mexanizmini, ikkinchisi esa saqlanib qolgan ta'sirni bildiradi. Masalan, baholovchi sifatning umumiyroq so'zga aylanishi mexanizm bo'lsa, salbiylikning qisman saqlanishi natijadir. Kuchaytirgichning tushirib qoldirilishi boshqa mexanizm; keskinlikning gapdagi boshqa vosita bilan tiklanishi esa alohida natija bo'ladi. Bu tartib bir xil tarjima usuli har doim bir xil uslubiy oqibatga olib keladi, degan xulosadan saqlaydi.

Uch juftlik asosida taklif qilinayotgan kuzatish tartibi quyidagicha umumlantiriladi: avval asl birlikning vazifasi aniqlanadi, keyin muqobilda saqlangan va kamaygan komponentlar qayd etiladi, oxirida esa yaqin kontekstda kompensatsiya vositasi bor-yo'qligi tekshiriladi. Har bir bosqich uchun dalil alohida berilishi kerak. Bu yerda uch misol uch xil mexanizmni ko'rsatish uchun tanlangan; ularning soni asosida neytrallashuvning romandagi tarqalishi haqida foiz yoki ustunlik ko'rsatkichlari hisoblanmaydi.

XULOSA

Tanlangan parcha va taklif etilgan muqobillar asosida stilistik neytrallashuvning uch mexanizmi ajratildi: salbiy bahoning umumiydashishi, mensimaslikning oddiy nomlash bilan almashtirilishi va hissiy kuchaytirgichning tushirib qoldirilishi. Ularning umumiy belgisi predmet mazmuni tushunarli bo'lib qolgan holda gapiruvchining munosabati zaifroq ifodalanishidir. Biroq darajalar bir xil emas: ayrim variantlarda baho qisman saqlanadi, ayrimlarida esa uning alohida ko'rsatkichi yo'qoladi.

Tahlil ekspressivlikni saqlashni eng keskin lug'aviy muqobilni tanlash bilan tenglashtirmaslik kerakligini ko'rsatdi. O'zbekcha muqobilning tabiiyligi, hissiy kuchi va kontekstga mosligi birgalikda baholanadi. So'z darajasidagi ekspressivlikning kamayishi yaqin gapdagi ta'kid bilan qoplansa, natija kompensatsiya hisobga olingan holda izohlanishi lozim. Shu yondashuv neytrallashuv haqida shoshma-shosharlik bilan hukm chiqarishning oldini oladi.

Maqolaning natijasi romanning tayyor o'zbekcha tarjimasiga berilgan baho emas, balki keyingi qiyosiy tadqiqot uchun amaliy tahlil modelidir. Uni qo'llashda tarjimon va nashr ma'lumotlari aniq ko'rsatilishi, asl matn hamda tarjima sahifalari qayd etilishi, barcha xulosalar haqiqiy misollar bilan mustahkamlanishi kerak. Shundagina muayyan tarjimada neytrallashuvning ko'lamini va takrorlanadigan xususiyatlari haqida tekshirilishi mumkin bo'lgan xulosalar chiqarish mumkin bo'ladi.

Amaliy jihatdan tarjima tahlilida uchta alohida savolni doimiy ravishda e'tiborda tutish tavsiya etiladi: qanday mazmun berildi, qanday munosabat yetkazildi va qaysi nutqiy vosita bu munosabatni ifodaladi? Ularning javoblari bir-biriga mos kelganda neytrallashuv yoki ekspressivlikning saqlanishi haqidagi hukm dalillanadi. Bir savolning javobi boshqasining o'rnini bosa olmaydi. Shu tamoyil nashr etilgan tarjima bilan ishlashda ham tatbiq etilsa, tadqiqot xulosalarining tekshiriluvchanligi oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Salinger J. D. The Catcher in the Rye: romanning birinchi bobi boshlanishidan elektron parcha // Penguin. – URL: <https://www.penguin.co.uk/discover/articles/the-catcher-in-the-rye-by-j-d-salinger> (murojaat sanasi: 19.10.2026).
2. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. – 2nd ed. – London; New York: Routledge, 2011. – URL: <https://nlp.csie.org/~sound/translation.pdf>.
3. Leech G., Short M. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. – 2nd ed. – Harlow: Pearson Longman, 2007. – URL: <https://sv-etc.nl/styleinfiction.pdf>.
4. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation // On Translation / ed. R. A. Brower. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1959. – P. 232–239. – DOI: 10.4159/harvard.9780674731615.c18.
5. House J. Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation // Meta. – 2001. – Vol. 46, № 2. – P. 243–257. – DOI: 10.7202/003141ar.